

“Səs-küyü eşidib evdən elə əynimdəki nazik geyimdə çıxmışdım. Gedib gördüm ki, yaralıdır, güllə ilə vurublar. Onu xəstəxanaya birtəhər çatdırdıq. Əməliyyat masasına uzatdılar. Mən də dayanmışdım başının üstündə, əllərimi möhkəm sıxmışıdım... Yavaş səsle dedi ki, pəncəyimi götür, geyin, soyuq olar sənə. Son sözü bu oldu: Soyuq olar sənə...”

1990-cı il yanvarın 19-dan 20-nə keçən gecə həyatı dəyişən müsahibimiz Şövkət Xanməmmədova gözündən aramsız yaşlar axa-axa o dəhşətli günlə bağlı acı xatirələrini danışır. Həyatda bəzi anların insanın gələcəyini müəyyən etdiyini deyən Şövkət xanım bu ağrının ömrü boyu onunla birgə yaşadığını, qaldıqca da hər il təzə imiş kimi incitdiyini deyir...

Həyat yoluna anı nəzər salan gözü yaşlı, səsi titrək, hər dəfə “O” deyəndə boğazında qəhər düyünlənən bu qadın o günü 68 illik həyat təqviminin ən ağır vərəqi kimi qiymətləndirir. Ondan sonra həyatında çox itkilər yaşayıb, amma onun itkisi... Və həyatının da ikinci mərhələsi məhz o tarixdən başlayır.

XX əsr tarixinə bəşəriyyətə qarşı ən amansız və dəhşətli cinayətlərdən biri kimi düşmüş 1990-cı ilin 20 Yanvar hadisələrinin 29-cu ildönümü ərəfəsindəyik. Xalqımızı qəlbən sarsıtmış bu faciə ilə bağlı o günün şahidi, şəhid Cəbrayıl Xanməmmədovun həyat yoldaşı Şövkət xanım danışır...

Səssiz sevgi

- Yeni Suraxanıda qonşuluqda qalır-dıq. Həmişə qızlarla həyətdə otururduq. O gəlib küçəmizdən keçərdi. Qızlar da hə-

Gələndən-gedəndən soruşdum ki, bəs, Ramiz hanı? Heç kim cavab vermir. Əmim oğlu gəldi. Maşının açarını istədi. Soruşdum ki, hara gedirsən? Alınmadan öpdü ki, sən gəlmə. Amma razı olmadım və onunla bir getdim. Gedib gördüm Ramizi ürəyinin aşağısından vurublar...

Yarasından çoxlu qan gəldi. Maşına mindirib, Sabunçu xəstəxanasına apardıq.

Yaralı rus zabiti xilas etdik

- Başını qoymuşdum dizlərime, möhkəm qucaqlamışdım. Hələ huşu özündə idi. Xəstəxanaya gedən yolda yaralı bir rus zabiti çıxdı qarşımıza. Meyitlərin arasında atıb getmişdilər, amma yaşayırdı. Rəhmimiz gəldi, onu da maşına mindirdik. Elə çatmağa az qalmışdı ki, uzaqdan bir tank çıxdı qarşımıza. Üstümüzə sürməyə başladı. Yoldaşım yavaş səsle dedi

Son vida

mişə deyirdi ki, bu oğlan hansımızsa sevir. Plan qurduq. Hər gün birimiz gizləndik. Növbə mənə çatdı. Mən gizlənen gün küçədən dörd-beş dəfə keçdi. Narahat qalmışdı ki, bu qız hara yoxa çıxdı? Onda 22 yaşım var idi, evlənmək barədə heç düşünmürdüm də. Qızlar da mənə deyirdi ki, ağıln yoxdur. Bu cür oğlana şans vermirsən.

Texniki Universitetdə (o vaxtkı Politeknik İnstitutu) oxuyurdum. Həmişə gəlib institutun qarşısında dururdu. Mənə sevdiyini də demirdi. Avtobusa kimi uzaqdan ötürüldü sonra gedirdi. Məzün olduqdan sonra emalatxanada işə düzəlmişdim. Bir gün işdən evə gedəndə arxamca düşdü və bir kəlmə dedi ki, elçilərimi göndərirəm. Əgər verməsələr, qaçıracam sənə. O vaxt da bakılılar arasında qaçıрмаq söhbəti yox idi. Belə şey olsaydı qan düşərdi. Mənim də qardaşlarım, əmim oğlanlarım dəliqanlı yaşında idilər. Gəldim evə, böyük bacıma dedim ki, bəs, belə bir məsələ var, anama deyərsən razı olar. Qayıtdı ki, “Şövkət, sən onu sevirsən?” Dedim, fərq etməz, mən qohum-əqrəbəmizi düşünürəm. Verməsəniz, qaçıracaq məni. Nə isə, elçi gəldilər, nişanlandıq. Bir il nişanlı qaldıq, söhbətləşdik, bir-birimizi tanıdıq. 12 yaş məndən böyük idi.

24 yaşında ailə qurduq. Arzusu idi ki, Səadət sarayında nikahımız olsun. Ora gedəndə çox qərribə bir hadisə ilə qarşılaşdıq. Hansı küçəyə dönürdük, qarşımıza tabut çıxırdı. Ürəyimə qara xal düşdü. Dedim, gəl, qaaydaq. Etiraz etdi ki, elə şeyə inanma. Heç nə olmaz. O önlənlər də ömrünü bizə bağışlayıb.

Evləndik və onda elə xüsusiyyətlər gördüm ki, həqiqətən sevdim, öyrəşdim. Əsl adı Cəbrayıl idi. El arasında isə hamı ona Ramiz deyirdi. Elə mən də. Qaynım danışdı ki, o, Ramiz adını qoymaq istəyib, amma qayınatam Cəbrayıl adını qoyub. Sonra da qaynım elə öz dediyində durub və hər yerdə onu Ramiz kimi çağırırlar. Evləndikdən sonra Hövsandan ev aldıq...

Evimiz olan küçəyə indi yoldaşımın adını veriblər.

Və o gün...

- O gün Suraxanıya, qayınanama baş çəkməyə gəlmişdik. Gecə saat 11 radələri olardı. Bayırda səs-küy idi. Adamlar da Yeni Suraxanı, aeroport yolunda toplaşmışdı. O gün xalq yumruq kimi idi. Xalqımızın birliyinin şahidi olduq. Xalq canından keçməyə hazır idi. Yalın əllə tankların qabağında sipər olmuşdular. Axı, heç kimsin ağılna gəlməzdi ki, sovet ordusu belə qan tökər...

Yoldaşım dedi ki, camaatı qıracaqqlar, gedim başa salım, dağılışınlar. Uşaqlar da yatmışdı. Otağın işığını yandırdı, onlara baxdı. Qapıdan çıxanda bir də geri döndü, işığı yandıraraq hamısının üzündən öpdü. Qayıtdım ki, bəsdi də, Ramiz, elə bil harasa gedirsən. Dedi ki, onu bilmək olmaz. Pəncəyini geyinib qapıdan çıxdı.

Yuxulamışdım. Gecə idi, oyandım ki, bəs, evin qabağında səs-küydü. Eyvana çıxdım. Gördüm, küçədən tanklar keçir. Yanlarında da əlisilahlılar. Başladılar atmağa. Aşağı əyilməsəydim, güllə mənə dəyəcəkdi. Boynumu arxadan sıyııb keçdi. Dərimi yandırmışdı. Nə qədər müddət o yara məni incitdi. Əynimə bir şey geyinmədən elə üstümdəki paltarla dəli kimi özümü tulladım bayıra.

Məndən atalarını istədilər...

Səhər saat 6 idi evə çatanda. İçəri girəndə uşaqların hamısı yuxudan oyanıb bizi gözləyirdi. Qohum-qonşu da bizə yığılmışdı. Qapıdan içəri girəndə uşaqlar qabağıma qaçdı ki, ata indi axsaq gəzəcək, hə, ana? Güllə ayağından dəyib, hə? Heç nə olmayacaq ana, hə? Başladım ağlamağa. Balaca oğlum qayıtdı ki, ana, ata yoxdu daha? Heç nə demədim, bağıma basıb hönkürdüm.

Yoldaşımı Yeni Sabunçu qəbiristanlığında dəfn etdik. Yarası çox qanayırırdı, üç dəfə kəfənəni dəyişməli olduq. Axırda yarasına xəmir qoyub basdırdıq. Sonra gəlib dedilər ki, meyiti çıxarıb verin, Şəhidlər xiyabanında basdıraq. Razı olmadım. Ancaq şəkilini vermişəm, orda vurublar.

20 Yanvar faciəsinin 20 illiyi zamanı yaxın dostu mənə onunla bağlı çox şeyləri danışdı. Mən onun həmin gün qəhrəmanlıq etdiyini bilmirdim. Çox adamı xilas edib, evinə aparıb. İndi ona görə Sabunçuda çox insan onu qəhrəman kimi tanıyır. Dostunun danışdıqlarından sonra mən bildim ki, onu tanımamışam. Necə gözəl insan olub. Nə qədər xeyirli əməllər görüb. Ancaq heç birindən məlumatım olmayıb.

Onun ruhundan, xalqın ona verdiyi qiymətdən güc aldım

- 50 yaşı həmin ilin dekabrın 23-də tamam olmuşdu. Ailə başçısı, ata olaraq çox yaxşı idi. Bizə hər şərait yaratmışdı. Çox qısqanc idi. Dörd övladımız var. Yoldaşım rəhmətə gedəndə böyüyün 13, balacanın isə 6 yaşı var idi. Böyük oğlumuzun hüquqşünas, qızların həkim, balaca oğlanın isə rəssam olmasını istəyirdi. Ən böyük arzusu isə oğul toyu görmək idi. Çox xeyallar qururdu. Deyirdim ki, Ramiz, hələ uşaqlar balacadır, indidən nə xəyal edirsən? Deyirdi ki, nolsun. Arzusu ürəyində də getdi... O öləndən sonra çox şeyimi itirdim. Ancaq onun ruhundan, xalqın ona verdiyi qiymətdən güc aldım.

Həmin yaşadığım stresdən dolayı astma və ürəkəğrısı tapdım. Aylarla xəstəxanada yatdım. Anam uşaqlarıma baxırdı. 1990-cı ilin oktyabr ayında anam mənim dərdimə dözməyib öldü. 1993-cü ildə isə qayınanam dünyasını dəyişdi. Tam tək qaldım.

Heydər Əliyev qulağıma pıçıldadı ki...

- 20 Yanvar faciəsinin 10 illiyi ilə bağlı ulu öndər Heydər Əliyevin iştirakı ilə Respublika sarayında tədbir keçirilmişdi. Çıxışı olaraq Suraxanı rayonundan mənim adıma qeyd etdilər.

Çıxışında Şəhidlər xiyabanındakı məşələ toxundum. İndi yadımda qalanları bölüşə bilərəm. Demişdim ki, onun atəşi bizim şəhidlərin gözlərinin parıltısında əks olunub. Sönməz məşəl gecə-gündüz onları soyuqdan qoruyur.

Üçüncü çıxış etmişdim. Məndən sonra 15 nəfər də danışdı, sonra ulu öndər çıxış etdi və film nümayiş olundu. Heydər Əliyev çıxışında mənim dediklərimə toxundu. Sevincdən, həyəcədən gözümdən yaş axırdı. Çox qürurlanmışdım. Tədbir qurtaranda Heydər Əliyev məni soruşdu. Məni gətirdilər ki, budur o xanım.

Çox həyəcanlı idim. Mənə xoş sözlər dedi. Mənimlə söhbət edən zaman ordanburdan ulu öndərə mektublər təqdim edirdilər. Qayıtdı mənə dedi ki, “bəs, sən nə istəyirsən də mənə...” Baxdım ona, dedim, çox sağ olun, təşəkkür edirəm, minnətdaram. Süzdü məni, qollarını açdı və mənə sarı gəldi. Donub qalmışdım. Məni qucaqladı, alından öpdü və qulağıma pıçıldadı ki, “sənə halal olsun”. O söz mənim üçün ən böyük mükafat, mülk, medal, hər şey idi...

Şəhidlərimizin ruhu azaddır

- İndi 11 nəvəm var. Onlar babaları ilə şəkillərdə, mənim xatirələrimdə tanış olublar. Balaca nəvəm onun adını daşıyır. Ona da Ramiz deyirik. Babasına bənzəyir. Hər il dekabrın 23-ü yoldaşımın ad gününü qeyd edirik. Süfrə açırıq, onun üçün də qab dəsti qoyub, stulunu boş saxlayırıq. Yerinə fotosunu qoyuruq. O gün ağlamıram. Elə bilirəm ki, o da bizimlədi. Həmişə şəkilləri ilə söhbətləşirəm. Deyirəm ki, Ramiz, bu gün nəvələrin gəlmişdi. Bu gün sən sevdinin yeməyi hazırladım. Ramiz, belə iş tutmuşam, sənə, düz etmişəm ya yox? Bu ağrı heç vaxt azalmayacaq.

Şəhid ailəsi olaraq həmişə dövlət qayğısını hiss edirik. Bu gün şadam ki, əmin-amanlığın, sakitliyin hökm sürdüyü bir respublikada yaşayırıq. Buna görə Prezident İlham Əliyevə dərin minnətdarlığımızı bildiririk. İndi 20 Yanvar şəhidlərinin ruhu şaddır, çünki müstəqilliyimiz var. O gün olsun ki, Qarabağ şəhidlərinin də ruhu azad olsun. Hər evdə bir şəhidimizin adını daşıyan var. Qoy düşmənin sevinməsin...

O gün Şövkət xanım kimi başsız qalan çox qadınlarımız var. Onunla eyni ağrını artıq 29 ildir ürəyinin başında özünüylə birgə yaşadan analarımız, bacılarımız gözü yaşlı qalıb. Tək arzuları isə o gün yənlə olmasın, ölkəmizdə bərqərar olunan bu sabbilik pozulmasın. Müharibə bitsin, işğal altında olan torpaqlarımız geri qayıtsın və bütün məcburi köçkünlər öz doğma yurdlarına qayıtsın.

**Fərizə ƏHMƏDOVA,
Ağaəli MƏMMƏDOV (foto),
“Azərbaycan”**